

Lausunto hallituksen esityksestä perusterveydenhuollon hoitotakuun tiukentamisesta

VN/12948/2019

ETENE kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä perusterveydenhuollon hoitotakuun tiukentamisesta. Luonnoksella hallituksen esitykseksi tiukennettaisiin hoitoon pääsyn määräaikoja. Perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa kiireettömään tutkimukseen tai hoitoon pääsyn määräaika lyhenisi kolmesta kuukaudesta seitsemään päivään siitä, kun on tehty arvio hoidon tarpeesta. Seitsemän vuorokauden määräaika koskisi hoitotapahtumia, jotka liittyvät sairastumiseen, vammaan, pitkäaikaissairauden vaikeutumiseen, uusien oireiden esilletuloon tai toimintakyvyn alenemiseen. Suun terveydenhuollossa hoitoon pääsyn määräaika lyhenisi kuudesta kuukaudesta kolmeen kuukauteen.

Terveyserot ovat kasvaneet Suomessa, sillä osa väestöstä pääsee nopeasti työterveyshuollon kautta tai yksityisten vakuutusten turvin hoitoon, kun taas lopuilla mahdollisuudet saada hoitoa ja apua julkisen terveydenhuollon toimesta ovat entisestään heikentyneet. Ihmiset, joilla on pääsy työterveyshuoltoon tai yksityisiä vakuutuksia, ovat keskimäärin terveempiä kuin ihmiset, joilla näitä ei ole. Eettisesti voidaan pitää välttämättömänä, että tarpeeseen nähden riittävän nopea pääsy hoitoon tai hoidon arviointiin turvataan myös julkisen terveydenhuollon varassa olevalle osalle väestöstä terveyserojen kasvun pysäyttämiseksi ja edelleen vähentämiseksi. Terveyserojen kaventaminen ei onnistune ilman perusterveydenhuollon vahvistamista.

ETENE kannattaa esityksen päätavoitetta lyhentää perusterveydenhuollon hoitoon pääsyn määräaikoja, sillä tarpeeseen nähden riittävän nopea pääsy perustason palvelujen pariin voi estää terveyteen liittyvien ongelmien vaikeutumista ja monimutkaistumista. Näin toimimalla erikoissairaanhoidon palvelut saadaan kohdistettua tehokkaammin niille potilaille ja asiakkaille, joita ei ole mahdollista hoitaa pelkästään perusterveydenhuollon keinoin. Uudistamisen toteuttaminen nostaa merkittävästi kustannuksia alkuvaiheessa, mutta on tärkeää systemaattisesti seurata ja raportoida, vaikuttaako uudistus aikanaan kokonaiskustannusten kasvua hillitsevästi tai kustannuksia säästävästi, kun aikaisempaa harvempi potilas tai asiakas tarvitsee pitkäaikaisempaa ja kalliimpaa hoitoa tai toimenpiteitä.

Asiakkaan tai potilaan kokema huoli omasta tai läheisen terveydestä voi olla henkisesti kuormittavaa. Psykkinen kuormittavuus voi lisääntyä, jos asiakas tai potilas kokee, ettei yrityksestä huolimatta hoitoa tai apua saa mistään. Terveyteen kohdistuvista huolista osa voi olla verraten helposti ratkaistavissa ja joskus pelkkä nopeasti saatava tieto ja keskustelu voi auttaa ainakin osin. Esityksen päätavoite on kannatettava myös tästä näkökulmasta.

Kuten esityksessäkin todetaan (s.114), ”perustuslain 19 §:n 1 momentissa on turvattu oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännöksen tarkoittama huolenpito tarkoittaa sosiaali- ja terveystalvuuja. Julkisen vallan on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvuuja ja edistettävä väestön terveyttä.” Hoitotakuuta koskeva sääntely ei täten voi koskea tilanteita, joissa henkilöllä on perustuslain turvaama oikeus saada hoitoa.

Huomioiden jo tällä hetkellä esiintyvät merkittävät vaikeudet saada riittävästi terveydenhuollon ammattihenkilöitä julkisen perusterveydenhuollon palvelujen toteuttamiseen, uudistuksen käytännön toteuttamiseen esityksessä määritellyillä reunaehdoilla voi liittyä merkittäviä haasteita. Hoitotakuun asettaminen lisää ainakin määrääjäksi selvästi julkisen terveydenhuollon työkuormaa, mistä seuraa, että uudistuksen toteuttamiseksi i) työntekijöitä on lisättävä; ii) palveluja on ulkoistettava; iii) palveluja on karsittava muualla terveydenhuollossa ja/tai iv) työn tekemistä on tehostettava. Väliaikaista ruuhkaa voidaan purkaa mm. ostopalveluja ja palveluseteleitä tehokkaasti ja laajasti käyttämällä, mikä kuitenkin ainakin osin voi johtaa työvoiman siirtymiseen julkiselta sektorilta yksityisten palveluntuottajien palvelukseen. Kuten esityksessä tuodaan esiin, osin henkilöstön saatavuuteen liittyviä ongelmia voidaan hoitaa esimerkiksi digitaalisia palveluita hyödyntämällä. Digitaalisten palvelujen käyttö on kannatettavaa ja ne ovat osoittautuneet määrättyissä tilanteissa asiakkaiden ja potilaiden kannalta toimiviksi ja myös taloudellisesti ja ajankäytöllisesti tehokkaiksi. ETENE painottaa, että on kuitenkin tärkeää huomioida, että kaikki asiakas- ja potilasryhmät tai yksittäiset henkilöt eivät pysty tai halua käyttää digitaalisia tai etäyhteyden välityksellä annettavia palveluita tai eivät kykene niistä hyötymään. Ihmisen kohtaaminen lähipalvelutilanteissa on monelle arvo sinänsä ja monissa tilanteissa välttämätön kokonaisarvion saamiseksi. Muiden, mahdollisesti toimimattomien palvelujen karsimiseen liittyä merkittäviä haasteita, sillä tällaisen arvioinnin suorittamiseksi sote-sektoria ja palvelujärjestelmän kustannustehokkuutta olisi tarkasteltava kokonaisuutena, mikä on vaativa tehtävä ja ulottuu tämän esityksen ulkopuolella. Kaikkiaan olisi kuitenkin tärkeää arvioida, miten tietyllä resurssilla saadaan mahdollisimman paljon terveyshyötyä mahdollisimman monelle. Työn tekemisen tehostamisesta hyviä kokemuksia on nähtävästi saatu esimerkiksi ns. suorapalveluklinikoista, joihin pääsee ilman ajanvarausta, sekä esimerkiksi yleisiin kansansairauksiin liittyvillä ryhmässä tapahtuvilla ohjauksilla ja neuvonnoilla. Onnistuneiden kokeilujen laajentaminen olisi tärkeää uudistuksen tavoitteiden toteuttamiseksi. Em. keinoista riippumatta saattaa olla perusteltua vielä harkita uudistuksen vaiheistamista onnistumisen edellytysten parantamiseksi.

Esitys on erityisen tärkeä oikeudenmukaisuuden kannalta, ja oikeudenmukaisuus on olennainen osa pitkäjänteistä kehitystä kohti eettistä kestävyttä myös terveydenhuollossa. Siksi esityksen välittömiä hyötyjä haavoittuville väestöryhmille voidaan tässä tapauksessa painottaa enemmän kuin epätäydellisen tiedon valossa tehtyjä arvioita pidemmän aikavälin hyödyistä ja kustannuksista.

Esityksen päätavoite on kannatettava, mutta nopea hoitoon tai hoidon arviointiin pääsy tukee varsinaista tavoitetta, eli asiakkaan ja potilaan tarpeen kannalta tarkoituksenmukaisen hoidon saamista oikea-aikaisesti vain silloin, jos sitä ei toteuteta hoidon jatkuvuuden kustannuksella. Tältä osin olennaista on tarjota moniammatillista hoitoa ja tukea sitä tarvitseville ja siitä hyötyville, ja esimerkiksi hyödyntää omahoitaja- ja omalääkärijärjestelmää niille asiakkaille ja potilaille, jotka tarvitsevat säännöllistä kontaktia terveydenhuoltoon (esimerkiksi pitkäaikaissairaat, monisairaat ja iäkkäät). Riittävällä moniammatillisella osaamisella ja hoitokontaktien pysyvyydellä voitaisiin parantaa hoidon laatua ja kustannusvaikuttavuutta. Eettiseltä kannalta oleellista on, että hoitoon pääsy on oikeudenmukaista ja tarpeeseen nähden riittävän nopeaa.

ETENE pitää tärkeänä, että suun terveydenhuolto on mukana esityksessä, sillä hoitoon pääsyssä ja palvelujen saatavuudessa esiintyy merkittäviä ongelmia. Asiaan liittyy oikeudenmukaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä, sillä käytännössä suun terveydestä voivat huolehtia etenkin ne ihmiset, joilla on mahdollisuus maksaa yksityisten palveluntuottajien palveluista. Suun terveydenhuoltoon eivät esimerkiksi digitaaliset palvelut sovellu ja hoidon luonteesta johtuen hoidon vieminen loppuun on keskeisellä sijalla hoidon onnistumisen kannalta. On huomioitava,

että suun terveydenhuollossa on jo tällä hetkellä merkittävää koronapandemian aikana syntynyttä hoitovelkaa, jolloin hyvää hoitoa voi olla vaikea järjestää hoitotakuun turvin, jos potilaita joudutaan hoitotakuun myötä ottamaan enemmän kuin heitä käytännössä pystytään hoitamaan.

ETENE pitää hyvänä asiana, että esityksessä nostetaan esiin myös tarve parantaa mielenterveyspalvelujen saatavuutta. Perusterveydenhuollossa psykososiaalisen tuen saamisen mahdollisuus on tällä hetkellä huomattavan heikkoa, mikä voi monessa tapauksessa johtaa ongelmien vaikeutumiseen ja monimutkaistumiseen. Esityksessä tulisi vielä selkeämmin huomioida eri ammattiryhmien hyödyntäminen mielenterveys- ja psykososiaalisten palvelujen toteuttamisen ja onnistumisen apuna. Matalan kynnyksen mielenterveyspalveluissa korostuu mahdollisuus asiakkaan ja potilaan kannalta mielekkääseen ja samalla todennäköisesti kustannustehokkaaseen toimintaan, kun moniammatillista tukea ja apua olisi saatavilla tarpeeseen nähden riittävän nopeasti.